

ACC. N.R. 5098

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES
ARKIV

Landskap: Småland *Upptecknat av:* M. Gerward
Härad: Aspeland *Adress:* Järrestad
Socken: Tveta *Berättat av:* Oskar Karlsson
Uppteckningsår: 1936 *Född år* 1882 *i* Kantebo

Uppteckningen rör

Kolning. s. 1 - 30.

Skriv endast på denna sida!

30 svd. 27 ftr

Småland, Åsland, Tveta

Uppr. 1936 av N. Gerward.

Ber. Oskar Karlsson f. 1882.

5098

1.

1

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Kolning i mila är ganska vanlig inom Tveta socken.

Oskar Karlsson har hållit på med sin kolning oavbrutit under 20 år. Han har under denna tid förvärvat så stor skicklighet, att rycket gör honom till Smålands bäste kolare. Flera lärlingar har han haft under denna tid. De har lärt sig konsten genom dryga dagsverken under åtskilliga år. Hans sista lärling, som nu uppsatt milor under eget ansvar som mästare, hade en lärotid av 8 år.

O.K. har satt upp sina milor vid östra ändan av sjön Maren. Virket till kolningen får han emellertid icke från denna trakt. Det skaffar han sig i regel från trakterna av sjöns västra del. Han måste då forsla timret den nästan halva mil långa vägen.

5098

2.

2

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Detta gör han medelst flottnings. För detta ändamål har O.K. byggt en särskilt konstruerad eka. Timret buntar han samman till flottar, som han länkar samman i en rad intill 5 stycken. I den främsta flotten fäste han ena ändan av en 3-hundra meter lång lina. Linans andra ända fastgörs i vindspelet, som är placerat i båtens främre halva. Linan vindas upp på spelet. Karlsson ror nu med akterstäven före från flottarna under det linan löper ut de 300 meterna. I aktern på båten sitter ytterligare ett vindspel med en upprullad lina c:a 5 meter lång, i vars fria ände en stor sten är fästad. Genom att nedslätta denna sten jämte lina förankras båten. Sedan går K. till det främre vindspelet och vinschar flottarna till sig.

Ankaret lyftes och en ny bit väg på 300 meter till-
ryggaläggas.

Det framforslade timret ställes i kupor att
torka. Dessa kupor ställas så glest, att vinden
kan spela mellan kolveden.

Då kolveden, sedan ^{den} blivit ordentligt torr, skall
uppstapplas till en mila, börjar man med de längsta
styckena, som ställas i milans mitt. Av dessa samman-
spikas några till en trumma, genom vilken tändningen
skall ske. Denna trumma skall nå från milans topp
över till botten. Kring trumman uppstapplas den öv-
riga kolveden så tätt som möjligt. Grovändarna på
veden ställas nedåt. Uppkommer några håligheter,
fyllas dessa med mindre ved. En färdiglagd mila
har en diameter av ungefär 15 meter. Den färdiglagda

milan jämnas med kort smal ved. Ovanpå denna lägges så ett lager granris. Till sist täckes det hela med kolstybb. Kolstybben stödes av block, så att den icke glider nedför milans sidor. Milan är nu färdig att antändas. En stege lägges till toppen av milan och genom trumman nedsläppes brinnande butatore, det vill säga fin sönderhuggen kådrik kärnved.

Då elden fått god fart, tilltäppes hålet och kolningen börjar.

Elden sprider sig först till milans topp för att därifrån långsamt arbeta sig nedåt. Härvid liksom ledes den runt milan i spiral nedåt. Denna reglering av elden åstadkommes genom draghål, som efter varandra ^{fintas} uppråvas och igentäppas. Det draghålet upprives på milans läsida.

Under den tid kolningen pågick i milans topp, måste kolaren vaka över milan både natt och dag. Risken att elden skulle bryta åt genom skyddstäcket var då mycket stor. När den största faran var över, visade sig därigenom, att toppen sjönk ihop.

I bland kunde det hända, att rök strömmade ut genom hål som icke varo draghål. Detta visar en svaghet i skyddstäcket. Detta måste här göras tjockare.

Innan man lade på mera stybb fick man ge milan en "besse" på det svaga stället, d.v.s. man avkylde den överhettade fläcken genom att sprida ett ämbar vatten med en virtuosmässig rörelse över en ungefär kvm stor yta. På den avkylda fläcken uppkastades så mera kolstybb och skadan var reparerad.

Det tog ungefär en månad för en mila att brinna

5098

6.

6

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ned. Detta var c:a 14 dagar längre tid än andra kolare behöva för lika stora miler. På grund av det långsamma tempoet blir O.K:s kol av så utsökt fin kvalitét. Under de 20 år O.K. varit kolare, har det aldrig hänt, att någon mila förolyckats. Detta kan nog tillskrivas det förhållande att O.K under den mest farofyllda tiden av kolningen icke är ensam vid milan. Han och en medhjälpare bytas till att hålla vakt.

O.K. omtalar, att hans kolning för närvarande var lagöverträddelse, änär det är förbjudit att kola under sommarmånaderna. Denna överträddelse har O.K. nu gjort sig skylldig till under 20 år. Men eftersom ingen skada skett har ingen beivrat densamma.

5098

7.

Då milan brunnit ned skall den rivas. Detta
sker icke helt hållit på engång så som varande
allför riskabelt. Man börjar riva milan i toppen.
Kolstybben skrapas av och en del kol rives ut att
svalna. Det hål man åstadkommit i milan täppes till
innan nästa kolsats tages ur. På detta sätt river
man milan bit för bit.

O.K. sålde sin kol efter hand och hade således
aldrig några större upplag.

Efterhand som man river milan, öser man rikligt med
vatten på det uttrivna kolet. Att riva en mila är
mycket riskabelt. Därför har O.K. under denna del
av arbetet många man till hjälp.

En mila brinner sällan fullständigt ned. Längs
bottnens ytterkanter blir det alltid någon ved som

7

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

5098
8

8
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

blir kvar. Denna ved är nämligen fuktig och "sur" av all fuktighet som i milan bildats under kölmningen och som under tiden sjunkit till milans botten.

Den sura veden lägger man upp till en ny mila på den gamla plats och gör där en ny mila i miniatyr.

Ett annat namn på en kolmila är kuva, - or.

Kolen mätes numera i hl, 20 hl. gör l läst.

5098

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV
—•—

Sagesmannen Oskar Karlsson. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

10
5098

Flottningskan, eka av vanlig typ. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098

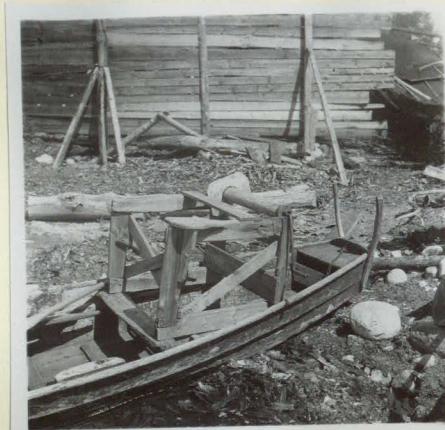
Ankarspelet, märk spärranordningen för veven.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

12.

5098

"Ökanäsan" med horn mellan vilka flottnings linan löper från flotten till windspelet. På windspelets ovankant är anordnad en sittbräda. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098

Timret satt till torkning.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

14
5098

14
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Milan halvfärdig.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

15.
5098

Annan mila uppsatt av grövre timmer. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

16.
5098

Oppningen genom milan, satt av ribbor och rundvirke.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098

Alnslångt virke att bekläda milan med samt att utfylla
hålligheter inuti milan med.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

18.

5098

Granris att kläda milan med.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

19.
5098

Milan klädd med kolstybb och nytänd. Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

20.
5098

Toppen börjar falla ihop.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

21
5098

Toppen har fallit in. Den största faran är över.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098

Blocken håller kolstybben på sin plats.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098

Milan får en besse, där det ryker på fel ställe.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098²⁴

a.

b.

Den sura veden i milans botten kolas för sig själv
sedan milan rivits.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

85.

5098

Kolarkojan. Uppförd av bräder med sågspån utvändigt.
Sågspånen hålls på sin plats medelst block.
Invändigt 2 britsar längs långsidorna.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098 26.

Kolharka.

Foto: Gerward.

Huvändes vid utriomning av milan.

27.
5098

Stybbräfsa.

Foto: Gerward.

Främde nä styffen på milans sida shall jämnas.

Skriv endast på denna sida!

5098

Kolkärra.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098

29

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Timmerkärra.

Foto: Gerward.

Skriv endast på denna sida!

5098 30.

5098

Kolbär. Kolhäck även kallad kolryss. Foto: Gerward.

Kolhäcken passar inte en ordinär Timmerkäna.

Skriv endast på denna sida!